

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Національного університету
оборони України
генерал-полковник

Михайло КОВАЛЬ

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації
Матвєєвої Дар'ї Олегівни на тему: "Психологічні особливості розвитку
резильєнтності військового лікаря в умовах війни"

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного університету
оборони України (протокол № 15 від 27 грудня 2024 року).

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор
Стасюк Василь Васильович.

1. Відповідність змісту дисертації освітньо-науковій програмі

Підготовлена до захисту дисертація на тему: "Психологічні особливості
розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни" здобувача ступеня
доктора філософії Матвєєвої Дар'ї Олегівни за змістом відповідає освітньо-
науковій програмі третього освітньо-наукового рівня 053 "Психологія" у галузі
знань 05 "Соціальні та поведінкові науки".

2. Актуальність вирішеного конкретного наукового завдання та його зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Тема дисертаційної роботи Матвєєвої Дар'ї Олегівни є актуальною й
зумовлена потребою розроблення науково обґрунтованих психологічних
підходів до вивчення, діагностики, підтримки та розвитку резильєнтності
військових лікарів в умовах війни.

Службово-професійна діяльність військових лікарів характеризується
тривалим впливом комплексу бойових, професійних, психоемоційних і
морально-етичних стрес-чинників, а виконання професійних обов'язків
передбачає ухвалення клінічних, організаційних і морально відповідальних
рішень за умов невизначеності, дефіциту часу, обмежених ресурсів та
підвищеної небезпеки. Зазначені чинники висувають підвищені вимоги до
резильєнтності військових лікарів, яка в дисертаційному дослідженні
розглядається як інтегральний психологічний конструкт, що поєднує

мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, емоційно-вольовий, поведінковий (операційно-діяльнісний) та комунікативно-регулятивний компоненти й забезпечує професійну ефективність, психічну стійкість, адаптивність, здатність до саморегуляції та збереження психічного здоров'я медичних фахівців.

Важливість розв'язання науково-практичної проблеми розвитку резильєнтності військових лікарів зумовлюється положеннями стратегічних і нормативно-правових документів у сфері національної безпеки, оборони та військово-медичного забезпечення Збройних Сил України. Зокрема, Стратегія національної безпеки України визначає пріоритетність зміцнення бойового потенціалу Збройних Сил України, збереження людського капіталу сил оборони, забезпечення права на охорону здоров'я та надання якісної медичної допомоги. Відповідно до положень Воєнно-медичної доктрини, система медичного забезпечення має бути адекватною чисельності військ, характеру виконуваних ними завдань за призначенням, напруженості бойових дій, а також імовірній кількості та структурі санітарних втрат.

Реалізація окреслених доктринальних вимог залежить не лише від організаційного, кадрового й матеріально-технічного забезпечення медичної служби, а й від професійної надійності військово-медичного персоналу. Це актуалізує необхідність удосконалення психологічного супроводу військових лікарів, спрямованого на цілеспрямований розвиток резильєнтності, навичок саморегуляції, когнітивно-рефлексивної гнучкості, професійної адаптивності та профілактику психоемоційного виснаження під час виконання завдань з медичного забезпечення сил оборони.

Актуальність дослідження посилюється наявністю невідповідностей, зумовлених специфікою сучасного бойового середовища та ускладненням організації медичного забезпечення військ, а саме:

сучасні бойові дії характеризуються високою маневреністю підрозділів, розосередженням бойових порядків, постійною зміною оперативної обстановки, інтенсивним вогневим впливом противника, широким застосуванням безпілотних літальних апаратів, засобів високоточного ураження, артилерійського та ракетного вогню, що істотно ускладнює організацію медичного забезпечення військ, розгортання й функціонування стабілізаційних пунктів, передових хірургічних відділень і груп та планування маршрутів медичної евакуації;

зміною структури й динаміки санітарних втрат, зростанням частки політраум, комбінованих уражень, акубаротравм і тяжких бойових поранень, що потребує чіткої організації медичного сортування, безперервності лікувально-евакуаційних заходів, узгодженої взаємодії медичної служби з підрозділами бойового, логістичного й медичного забезпечення, а також готовності військового лікаря діяти одночасно як клінічний фахівець, організатор медичної допомоги та суб'єкт управління медичним персоналом у районі бойових дій.

Водночас, тема психологічних особливостей розвитку резильєнтності військового лікаря досі не була предметом спеціалізованих дисертаційних досліджень. Попри значні теоретичні й практичні здобутки у вивченні резильєнтності, дискусійними залишаються питання щодо сутності, структури та механізмів функціонування цього конструкту. Нез'ясованою є роль особистісних ресурсів у розвитку резильєнтності військового лікаря, а також психологічні умови, чинники та засоби її цілеспрямованого підтримання та розвитку в умовах професійної діяльності.

Враховуючи зазначене, у дисертації вирішене актуальне наукове завдання, яке полягало у визначенні змісту, структури, психологічних чинників, психодіагностичних критеріїв, а також засобів психологічного супроводу і розвитку резильєнтності військових лікарів.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України у межах науково-дослідної роботи кафедри суспільних наук «Історія військової психології в силах оборони України», шифр «Ретроспектива» (державний реєстраційний номер 0124U004892).

3. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження Матвєєвої Дар'ї Олегівни є логічно узгодженими. Вибір застосованих методів і методик дослідження забезпечує досягнення мети й реалізацію поставлених завдань. Дисертаційне дослідження вирізняється достатнім рівнем теоретичного аналізу, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до вирішення наукових проблем.

За результатами теоретичного аналізу автором встановлено, що проблема розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни залишається недостатньо дослідженою як на теоретичному, так і на емпіричному рівнях, попри наявність значного масиву загальнопсихологічних, медико-психологічних і військово-психологічних напрацювань. У роботі конкретизовано зміст поняття «резильєнтність військового лікаря» як інтегрального професійно-психологічного конструкту, визначено функціональне значення його структурних компонентів та взаємозв'язки між ними у забезпеченні професійної ефективності, психічної стійкості, адаптивності, саморегуляції та психологічного відновлення медичного фахівця.

Комплексно проаналізовано чинники службово-професійної діяльності військових лікарів в умовах війни та їх значення для професійного функціонування, психічного стану й відновлення після впливу стресових і травмуючих подій. Зазначені чинники систематизовано у дві групи: зовнішні, що охоплюють бойові, професійно-організаційні, морально-етичні та соціально-комунікативні умови діяльності, і внутрішні, пов'язані з професійною мотивацією, життєстійкістю, рефлексивністю, емоційною саморегуляцією, копінг-поведінкою та комунікативною толерантністю.

Розроблено та апробовано п'ятикомпонентну модель діагностики резильєнтності військового лікаря, що включає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, емоційно-вольовий, поведінковий (операційно-діяльнісний) і комунікативно-регулятивний компоненти, а також окреслено основні напрями її цілеспрямованого розвитку в системі психологічного супроводу військово-медичного персоналу.

Емпіричне дослідження рівнів та чинників психологічних особливостей розвитку резильєнтності показало, що здатність військового лікаря адаптуватися й ефективно діяти залежить від низки психологічних чинників: рівня професійної мотивації, сформованістю базових переконань, рефлексивністю, професійною життєстійкістю, особливостями копінг-поведінки, емоційною регуляцією та комунікативною толерантністю.

Розроблено авторське напівструктуроване інтерв'ю як інструмент якісного дослідження професійного досвіду військових лікарів, індивідуальних стратегій подолання стресових ситуацій, особливостей професійної адаптації, смислових орієнтирів діяльності, характеру командної взаємодії та способів психологічного відновлення після інтенсивних стресових впливів.

Розроблено й експериментально перевірено результативність програми психологічної підтримки та розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни, побудованої на засадах авторської п'ятикомпонентної моделі. Методичну основу програми становив комплекс психоосвітніх, тренінгових, рефлексивних та практико-орієнтованих вправ і технік, спрямованих на актуалізацію визначених структурних компонентів резильєнтності. Упровадження програми забезпечило позитивну динаміку показників професійної життєстійкості, професійної включеності та професійного контролю, конструктивних копінг-стратегій, базових переконань особистості, комунікативної толерантності й окремих психофізіологічних показників. Отримані дані підтверджують доцільність застосування розробленої програми для вдосконалення психологічного супроводу військово-медичного персоналу.

4. Ступінь наукової новизни одержаних результатів та їх практична значущість

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

сформульовано та науково обґрунтовано авторське визначення поняття «резильєнтність військового лікаря» з урахуванням специфіки військово-медичної діяльності та впливу бойових, професійних і морально-етичних навантажень в умовах війни;

визначено та науково обґрунтовано психологічні особливості розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни як інтегрального психологічного утворення, що забезпечує адаптивність, професійну ефективність, саморегуляцію, психологічне відновлення та збереження професійної надійності в екстремальних умовах службово-професійної діяльності;

емпірично встановлено рівні та психологічні чинники розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни;

розроблено та теоретично обґрунтовано модель діагностики резильєнтності військового лікаря, яка забезпечує комплексне оцінювання її структурних компонентів, психологічних ресурсів і чинників професійно-психологічної вразливості;

удосконалено:

теоретико-методичні підходи до емпіричного дослідження психологічних особливостей розвитку резильєнтності військових лікарів в умовах війни;

авторське напівструктуроване інтерв'ю як інструмент якісного дослідження психологічних особливостей розвитку резильєнтності військових лікарів;

наукові уявлення про взаємозв'язок резильєнтності військових лікарів із професійною мотивацією, життєстійкістю, базовими переконаннями, рефлексивністю, копінг-стратегіями, особистісними та комунікативними характеристиками;

набули подальшого розвитку:

наукові положення про резильєнтність медичних фахівців, які здійснюють професійну діяльність в умовах війни;

уявлення про психологічні ресурси військового лікаря як чинники забезпечення його професійної ефективності, психічної стійкості та психологічного благополуччя;

практичні засоби психологічного супроводу та розвитку резильєнтності військових лікарів, представлені комплексом вправ, психотехнік і психоосвітніх інструментів, спрямованих на зміцнення психологічних ресурсів, розвиток саморегуляції та профілактику професійного вигорання;

програма психологічного супроводу та розвитку резильєнтності військових лікарів в умовах війни.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у розробленні та апробації моделі діагностики й програми психологічної підтримки та розвитку резильєнтності військових лікарів, призначених для вдосконалення системи психологічного супроводу військово-медичної служби в умовах війни.

Розроблена модель діагностики забезпечує комплексне оцінювання структурних компонентів резильєнтності військових лікарів, визначення їхніх індивідуальних психологічних ресурсів і чинників професійно-психологічної вразливості під час виконання службово-професійних завдань.

Авторська програма психологічної підтримки та розвитку резильєнтності військових лікарів в умовах війни, що включає комплекс тренінгових вправ, психотехнік і психоосвітніх заходів, може бути впроваджена у практичну діяльність психологів, посадових осіб структур морально-психологічного забезпечення та керівників військово-медичних підрозділів сил оборони з метою профілактики емоційного вигорання, підтримання психічного здоров'я й підвищення професійної надійності медичного персоналу.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені в освітній процес Української військово-медичної академії, в системі післядипломної освіти військових лікарів і підготовки військових та клінічних психологів.

Результати дисертаційної праці, а саме: модель діагностики резильєнтності військових лікарів, комплекс психодіагностичного тестування та авторське напівструктуроване інтерв'ю, практичні рекомендації, методичні підходи й інформаційно-аналітичні матеріали щодо підтримки та розвитку резильєнтності військових лікарів, упроваджено в практичну діяльність закладів охорони здоров'я Міністерства оборони України. Зазначені матеріали використовуються офіцерами психологічної підтримки персоналу, військовими й клінічними психологами під час індивідуальних психологічних консультувань, групових тренінгів, психологічного тестування та заходів, спрямованих на профілактику психоемоційного виснаження й удосконалення психологічного супроводу військово-медичного персоналу.

Основні наукові положення дисертаційного дослідження та розроблену автором 30-годинну програму психологічної підтримки й розвитку резильєнтності військових лікарів в умовах війни впроваджено в освітній процес і систему психологічного супроводу підготовки військових лікарів-інтернів Української військово-медичної академії (акти впровадження № 616 від 01 лютого 2025 року, № 1169-III/14/141 від 03 березня 2025 року, № 807 від 03 лютого 2025 року, № 421 від 14 лютого 2025 року) та освітній процес Української військово-медичної академії (довідка впровадження № 533/1402 від 16.04.2026).

5. Достовірність і новизна висновків, сформульованих у дисертації, повнота їх викладення в опублікованих працях

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації висновків забезпечено розгорнутим теоретико-методологічним аналізом проблеми резильєнтності військового лікаря в умовах війни, застосуванням комплексного системного підходу, збалансованим поєднанням якісних і кількісних методів, достатнім обсягом емпіричної бази, а також використанням коректних методів математико-статистичної обробки даних. Емпіричний масив дослідження охопив 625 військово-медичних фахівців на етапі психодіагностичного тестування, 80 військових лікарів із безпосереднім досвідом професійної діяльності в районі бойових дій на етапі якісного інтерв'ю та 30 лікарів-інтернів під час проведення формувального експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні змісту поняття «резильєнтності військового лікаря» як багатокomпонентного психологічного конструкту, що забезпечує підтримання психологічної стійкості, професійної компетентності, здатності до відновлення після стресу та збереження професійної ідентичності в умовах екстремальних і травмівних впливів війни. У дисертації обґрунтовано структуру резильєнтності військового лікаря, яка охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, емоційно-вольовий, поведінковий (операційно-діяльнісний) та комунікативно-

регулятивний компоненти. Такий підхід дав змогу конкретизувати зміст досліджуваного конструкту, визначити його провідні психологічні ознаки, чинники розвитку та напрями цілеспрямованого психологічного супроводу військово-медичних фахівців.

У роботі розвинено науково-методичний апарат дослідження резильєнтності військових лікарів, що виявилось в обґрунтуванні комплексної діагностичної моделі, поєднанні психодіагностичних, проєктивних, інтерв'ювальних і психофізіологічних методів, а також у розробленні програми підтримки та розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни. Запропонований науково-методичний апарат дав змогу не лише оцінити інтегральний рівень резильєнтності, а й виявити її структурні компоненти, психологічні ресурси, зони потенційної вразливості та особливості функціонування військового лікаря в умовах професійного напруження.

Емпіричні результати дисертаційного дослідження засвідчили, що резильєнтність військових лікарів має складну, багаторівневу природу та пов'язана з особливостями професійної мотивації, саморегуляції, копінг-стратегій, комунікативної толерантності, професійної життєстійкості, базових переконань і психофізіологічного функціонування. У дисертації встановлено, що рівень резильєнтності військових лікарів не зводиться лише до факту перебування в районі бойових дій, а визначається сукупністю особистісних, професійних, мотиваційних, комунікативних і регулятивних чинників.

Зміст наукових висновків дисертації відповідає отриманим теоретичним, емпіричним та експериментальним результатам і є їх логічним узагальненням. Сформульовані висновки щодо сутності, структури, рівнів, провідних чинників і засобів розвитку резильєнтності військових лікарів безпосередньо впливають із результатів теоретико-психологічного моделювання, психодіагностичного тестування психологічних і психофізіологічних показників, авторського напівструктурованого інтерв'ю та експериментальної перевірки програми психологічної підтримки й розвитку резильєнтності. Об'єктивність інтерпретації емпіричних даних забезпечено застосуванням процедур описової статистики, порівняльного, кореляційного та кластерного аналізів, t-критерію Стюдента, критеріїв Манна – Вітні та Вілкоксона, а також дисперсійного аналізу ANOVA.

Експериментальна перевірка розробленої програми підтримки та розвитку резильєнтності військового лікаря підтвердила її практичну доцільність і прикладну значущість. У результаті формульованого експерименту в експериментальній групі встановлено позитивну динаміку показників професійної життєстійкості, зокрема включеності та контролю, посилення конструктивних копінг-стратегій, насамперед планування, а також позитивні зміни у сфері базових переконань, що виявилися у зростанні показників прихильності світу, справедливості, контрольованості подій і цінності власного «Я» та зниженні уявлення про випадковість подій. У комунікативній сфері зафіксовано зменшення труднощів прийняття індивідуальності іншого, еталоцентризму та окремих проявів комунікативної негнучкості.

Психофізіологічні результати засвідчили вибіркиму динаміку показників автономної регуляції та функціонального стану, що дало змогу розглядати вплив програми як помірний, але практично значущий для підтримки адаптаційних можливостей військово-медичних фахівців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання розробленого науково-методичного апарату, діагностичної моделі та програми підтримки й розвитку резильєнтності в системі психологічного супроводу військових лікарів, підготовки лікарів-інтернів, професійно-психологічної підготовки військово-медичних фахівців. Практичне впровадження результатів дослідження підтверджує прикладну спрямованість дисертації та можливість використання її положень у діяльності закладів військово-медичної освіти, підрозділів медичного забезпечення та системи психологічного супроводу військовослужбовців.

Основні теоретичні положення, емпіричні результати, наукові висновки та практичні розробки дисертаційного дослідження повно відображено в опублікованих працях здобувачки. За темою дисертації опубліковано 13 наукових праць, із них 7 наукових статей у наукових фахових виданнях України, що входять до затвердженого переліку МОН України у галузі психологічних наук, та 6 праць апробаційного характеру у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Опубліковані праці репрезентують основний зміст дисертації, зокрема концептуальні засади дослідження резильєнтності, специфіку професійної діяльності військових лікарів в умовах війни, результати емпіричного вивчення рівнів і чинників розвитку резильєнтності, особливості професійної життєстійкості, психологічного виснаження, копінг-поведінки, комунікативно-регулятивних механізмів, психофізіологічних показників функціонального стану, а також науково-методичне обґрунтування, експериментальну верифікацію та практичне впровадження розробленого прикладного інструментарію.

Зміст публікацій узгоджується з основними положеннями, висновками та практичними результатами дисертаційної праці, що засвідчує належний рівень наукової апробації, повноту представлення наукової новизни та практичної значущості виконаного дослідження. Загальні висновки є логічними, аргументованими та такими, що в узагальненому вигляді відображають основні здобутки здобувачки: уточнення змісту резильєнтності військового лікаря, обґрунтування її структурної моделі, розвиток науково-методичного апарату дослідження, отримання емпірично підтверджених результатів, експериментальну перевірку авторської програми та її практичне впровадження в систему психологічного супроводу військово-медичних фахівців.

6. Оцінка дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності

Антиплагіат перевірено за допомогою системи StrikePlagiarism.com. За результатами аналізу встановлено, що рівень текстової оригінальності дисертації відповідає встановленим вимогам академічної доброчесності.

Виявлені текстові збіги не мають ознак академічного плагіату та зумовлені використанням коректно оформлених цитат, загальноновживаної наукової термінології, назв нормативно-правових актів, бібліографічних описів, а також фрагментів раніше опублікованих праць здобувачки, у яких відображено результати апробації дисертаційного дослідження. Використані у дисертації запозичення супроводжуються належними посиланнями на авторів і джерела цитування.

За результатом перевірки встановлено, що рівень оригінальності відповідає встановленим вимогам.

Дисертація не містить таємної інформації та інформації з обмеженим доступом.

Висновок. Дисертаційна робота Матвєєвої Дар'ї Олегівни “Психологічні особливості розвитку резильєнтності військового лікаря в умовах війни” є завершеною науково-дослідною роботою, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами) та може бути рекомендована до розгляду у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 053 “Психологія” у галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”.

Начальник кафедри військової психології інституту стратегічних комунікацій
Національного університету оборони України
доктор філософії
полковник

Станіслав ПАВЛУШЕНКО

23 червня 2026 року